

Belgeler Işığında Kuruluştan Nahiye/Kaza Merkezi Oluşlarına Kadar Eski Cuma ve Osmanpazarı Tarihleri

Alcan Cafer* - Meryem Salim**

Balkanlara Türklerin yoğun olarak yerleşmesi, Osmanlıların 1354 yılında Gelibolu Kalesi'ni fethetmesinden sonra olmuştur. O dönemden itibaren Balkanlara sürekli bir iskân politikası uygulanıp uzun yıllar boyunca Anadolu'dan müslüman göçleri düzenlenmiştir. Kuzeydoğu Bulgaristan bölgesi yüzyıllar boyu çeşitli demografik değişikliklere uğramış, sarsıntılı ve hareketli bir tarihe sahiptir. Uzun tarihi boyunca sık sık değişik orduların saldırısına uğrayıp ele geçirilen bölge, küçüklü büyüklü birçok ulusun yaşam alanı olmuştur. Bu bölgede Osmanlı hakimiyetinin kurulmasından itibaren değişik dönemlerde buradaki Türk nüfusunu etrafına toplayan önemli yerleşim merkezleri kurulmuştur.

Bu çalışmamızda XVI. ve XVII. yüzyıla ait Osmanlı yazılı kaynakları, yayımlanmış bilimsel araştırma ve incelemeleri göz önünde bulundurarak bölgedeki Eski Cuma (Tırgovişte) ve Osmanpazarı (Omurtag) şehirlerinin Osmanlı döneminde kuruluşlarından nahiye merkezi oluşlarına kadar gelişimlerini izlemeyi amaçlamaktayız. Osmanlı kaynaklarında Eski Cuma ve Osmanpazarı şehir merkezleri ve gelişimleri ile ilgili bilgileri temel olarak Tırgovişte (Eski Cuma) Tarih Müzesi'nde muhafaza edilen belgelerden, Osmanpazarı (Omurtag) ile ilgili yayımlanan Osmanlı arşiv belgelerinden ve XVI. yüzyılın ikinci yarısında kaydedilmiş Akıncı Defteri'nden almaktayız.

Eski Cuma (Tırgovişte) Bulgaristan'ın kuzeydoğusunda, 43.667 nüfuslu bir şehirdir. Preslav Dağı'nın Güney yamacına, Vrana Nehri kıyısında kurulmuştur. Razgrad'ın 36 kilometre güneyinde, Şumnu'nun 41 kilometre batısında bulunur. Tırgoviste, eski yazılı kaynaklarda Cuma-i Atik, 1934'e kadar Eski Cumaya olarak anılmaktadır.¹

Geçmişte şehrin coğrafi konumu, ekonomik gelişimi için değişik ölçüde olumlu

* Arş. Gör., Omurtag Tarih Müzesi, Omurtag/BULGARİSTAN, alcan_djafer@abv.bg

** Doç. Dr., Bulgaristan, Şumen Üniversitesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü, Şumen/BULGARİSTAN, meryemslm@abv.bg

1 N. Miçev - P. Koledarov, *Reçnik na selištata i selištite imena v Bulgariya 1878-1987*, Sofya 1989, s. 272.

bir rol oynamaktadır. İki fiziki-coğrafi bölge sayılan Stara Planina ve Tuna Ovası arasındaki halkın ticari merkezi olarak hizmet etmiştir. Bu durum, ileride şehrin hareketli bir pazar yeri olarak gelişmesini sağlamaktadır.²

Bölgede yapılan arkeolojik kazılar ve araştırmalar, M.Ö. V.-IV. yüzyıllar arası buralarda Kalkolitik (Bakır-Taş) Çağı'nda yerleşim alanları bulunduğunu göstermektedir.³ Kazı sonucu şehrin çevresinde Trak yerleşim izleri (V.-III. yy.), Roma Dönemi'nden kalma yerleşim birimi (M.S. II.-IV. yy.), Erken Bizans Dönemi'ne ait köy ve kale kalıntıları elde edilen buluntular arasındadır. Ayrıca, kazı çalışmalarında bulunan sikke, seramik ve ev eşyaları, Roma döneminde Nikopolis ad İstrum (Tirnova bölgesi) ile Marcianopolis (Varna Bölgesi) gibi merkezlerle ilişkisi olduğunu göstermektedir. V. ve VI. yüzyıllarda kuzeyden barbar kavimlerin durmadan yaptıkları baskılara karşı İmparator Justinian Bizans'ı kurtarmak amacıyla buralara sayısız kale ve duvarlar inşa ettirmiş bulunmaktadır. Kasabanın güneybatısında 7 km. mesafede bulunan Krumovo kale harabeleri bu kasabadan önceki yerleşim yeri olduğu bilinmektedir.⁴ Bizans imparatoru Justinian tarafından kurulan kale, VI. yüzyıl sonlarında Slav saldırıları sebebiyle yıkılmıştır. İmparator, Dolna Mizya ile Trakya arasındaki yolu savunmak amacıyla Tırgovişte derbendine kale yaptırmıştır. Bulgar Krallığı zamanında yeniden kurulduysa da 1393'ten önceki iç karışıklıklar veya Osmanlı akınları sırasında tahribata uğramıştır.⁵ Anlatılara göre burası, şehrin günümüzde bulunduğu yerdir. Buralarda Birinci Bulgar Devleti döneminden bir köye ve Sborişte Kalesi'ne ait kalıntılar da mevcuttur.

Her yerleşim yerinin kuruluşuna dair az çok tarihi gerçekler de içeren bir rivayet vardır. Eski Cuma rivayetine göre şehir, Vrana nehri kıyısında şimdiki yerine etraftaki Türk nüfusu ile ilginç bir şekilde kurulmuştur. Nehir kıyısındaki küçük bir evde yaşayan dindar bir Türk, ayakkabı tamirciliği ile uğraşmasından dolayı Eskici Baba olarak adlandırılmaya ve tanınmaya başlamıştır. Bölgedeki Türkler her cuma nam-ı diğer ayakkabıcının vaazlarını dinlemek amacıyla yanına gelip, dertlerine şifa aramaktadırlar. Zamanla cuma günleri buraya gelmek ve namaz kılmak halk arasında alışkanlık ve aded olmuştur. "Eskici Baba'nın yanında

2 *Selski turizam v grad Tırgovište*. - Bgglobe.net ((bg))

3 İ. Angelova, *Neolitno selişte "Podgoritsa" – predvaritelni rezultati*. - In: İzvestiya na istoričeskiya muzey Tırgovište, T.1, Varna 2005, s. 14.

4 A. Konakliev, *Edno vıjdane za proizhoda na grad Tırgovište i panayira*. – In: Panayiri, Pazari, Tirışta v bilgarskite zemi, V. Tirnova 2004, s. 26-31.

5 İslam Ansiklopedisi, C 11, s. 397.

namazımızı kilacağız” ifadesi daha sonra yerli ağızda kısaltılmış ve “Eskici cuma” ile “Eskicuma” tabirlerine dönüşmüştür. Böylelikle Eskici Baba’nın hayranları olan bura göçmen Türkleri şehrin adını da koymuş bulunmaktadır.⁶ Bu bölgede Baba’ların kurdukları tekkelerin etrafında oluşan başka köyler de vardır: Golyamo Sokolovo köyü (Koca Doğan Baba), Karalar köyü (Eski Cuma doğusunda yok olmuş) Nasuh ve Yusuf Baba vs. .⁷

Eski Cuma şehri ile ilgili mevcut yazılı kaynaklarda ve kayıtlarda Eskici Baba Tekkesi’ne dair bir bilgiye rastlanmamaktadır. Tekkenin varoluşu hakkında tek bilgiyi eski bölge müftüsü Enver Kasırgalı Hoca’nın anlattıklarından edinmiş bulunuyoruz. Hocamızın söylediklerine göre halk arasında eskiden şehirdeki Saat Cami’in yakınlarında adı ve kuruluş sahibi bilinmeyen bir tekkenin bulunduğu anlatılmıştır.

Eski Cuma (bugün Tırgovişte) ve civardaki köylerinin geçmişi ve tarihlerine dair temel bilgileri Osmanlı Dönemi yazılı kaynaklarından edinilebilir. Şehir, kayıtlarda Cuma, Cuma P/Bazarı, Cum’a-i Atık ve Eski Cuma olarak geçmektedir. Çalışmamızda şehrin adı incelenen belgede geçtiği gibi verilecektir. Eski Cuma, taşıdığı bütün adların anlamlarından burada eskiden beri cuma günleri pazar, daha sonra da panayır düzenlendiği anlaşılmaktadır. Pazar kurma geleneği günümüze kadar devam etmektedir.

Osmanlı dönemi belgelerinde panayırlar “yılda bir defa ikame olunan panayır tabir olunur pazar“ olarak tanımlanmaktadır. En aktif pazar ve panayırlar Rumeli’de gayr-i müslimlerin yoğunluk olduğu yerlerde kurulduğu bilinir. Klasik devir Osmanlı panayırları yoğun olarak Rumeli’de toplanmaktadır. XVII. ve XIX. yüzyıla ait Osmanlı belgelerinde bazı panayırların “kadimden berü” yani başlangıcı belli olmayan zamandan itibaren kurulduğundan bahsedilmektedir. Ayrıca, Rumeli’deki panayırların çoğunun gayr-i müslüm toplulukların yoğun olarak yaşadığı bölgelerde ikamesi, bu organizasyonların Osmanlı öncesi menşeli ağırlık kazanmaktadır. Bu bağlamda, Osmanlı idarecilerinin fethettikleri bölgelerde rastladıkları bu tür organizasyonları silip atmak yerine yeniden canlandırdıkları ve idamesi için çeşitli girişimlerde bulduklarını söylenebilir.⁸

6 V. Atanasov, *Eski Cumayskiy Panayır*, Sofya 1906, s. 12-13.

7 Ö. L. Barkan, “Osmanlı İmparatorluğunda Bir İskân ve Kolonizasyon Metodu Olarak Vakıflar ve Temlikler I: İstila Devirlerinin Kolonizatör Türk Dervişleri ve Zaviyeler”, *Vakıflar Dergisi*, S 2 (1942), s. 279-386.

8 Ömer Şen, *Osmanlı Panayırları (18-19. Yüzyıl)*, İstanbul 1996, s. 9-10.

Bulgar tarihçi A. Konakliev'in tahminlerine göre Eski Cuma'nın bulunduğu yerlerdeki pazarın kuruluşu Osmanlıların Bulgaristan'ı ele geçirmeden önceki dönemlere uzanmaktadır.⁹

Araştırdığımız bölgede Osmanlıların Balkanları fethinden sonra, XV. ve XVI. yüzyılın başlarında, Hristiyan köylerinden ayrı Müslüman yerleşim birimleri kurulduğu bilinmektedir.¹⁰ Beş altı haneden ibaret bu küçük köylerin çoğu yürüklerden oluşmaktadır. Defter tutan memurlar yerleşim birimindeki yağcı, göreci ve sipahi-zade gibi sakinlerin statülerini de belirtmektedir. Osmanlı kayıtlarında bölgedeki Bulgar köy adları değişmeden belirtilmiştir: Vardun, Çerkovna, Çikendin, Razboyna, Vıbel, Stratice vs. gibi.¹¹ Ayrıca, belgelerde o dönmedeki yer adlarının anlamları da korunmuştur. Örneğin, Gerlovo bölgesinin adı da olduğu gibi kalmıştır.¹² Eski İstanbulluk, Eski Başkent anlamında, bugün Veliki Preslav¹³ şehri de adındaki anlamıyla uyum göstermektedir. Eski Cuma da muhtemelen adını anlamıyla beraber yüzyıllarca korumaktadır. Eskiden beri cuma günleri pazar düzenlendiği, daha sonra bu pazarın panayıra dönüştüğü ve XIX. yüzyılda bu gelenek parlak dönemine ulaştığı bilinmektedir.

Eski Cuma'nın, XVI. yüzyılın başlarından itibaren Anadolu'dan yoğun Türk göçüne sahne olan bir bölgede kurulduğu bilinmektedir. XV. yüzyıl sonlarında başlayan ve XVI. yüzyıl başlarında yoğunluk kazanan yürük yerleşmesi ile yeni kurulmuş olan yürük köylerinin bir idari ve ekonomik merkeze ihtiyaç duymaları, Eski Cuma'nın bir kasaba olarak gelişmesine yol açmıştır. Gökbilgin, 1543 tarihli bir yazılı kaynaktan yamak kayıtları bulunan Cuma/Cuma Pazarı/Nefs-i Cuma ve Eski Cuma olarak iki ayrı yerleşim birimini göstermektedir.¹⁴ Sıbeve ve Kovaçev ise kasabanın kuruluş dönemini daha geriye götürerek bu yerleşim biriminin Cumalu köyünün daha sonra Eski Cuma ya da Cuma Pazarı adlarıyla anıldığını

9 A. Konakliev, *Panayiri, pazari, turjišta v bulgarskite zemi*, Veliko Tırnovo 2004, s. 30-31.

10 H. İnalçık, "Türkler ve Balkanlar", *Bil-Tam Türklük Bilgisi 3*, Prizren 2005, s. 20-44.

11 R. Kovaçev, *Opis na Nikopolskiya sancak ot 80-te godini na XV vek*. Sofya 1997, s. 152 – 161; 370 Numaralı Muhâsebe-i Vilâyet-i Rûm ili Defteri (937/1530), C II, Ankara 2002, s. 97-160.

12 K. Popkonstantinov – A. Konakliev, "Za dva epigrafski pametnika ot Gerlovo" *Tuskite zavoevaniya i sdbata na balkanskite narodi, otrazeni v istoričeskite i literaturni pametnitsi ot XIV-XVIII vek*. V. Tırnovo 1992, s. 134-140.

13 Eski İstanbulluk köyü bugünkü Preslav şehridir. Pliska'dan sonra Çar Simeon döneminde (893-927) Preslav, Tuna Bulgar Devletinin başkenti olmuştur. Preslav, Bulgarlar arasında Hristiyanlığı pekiştiren merkez olmuştur. Bulgar kilisesinin merkezi ve elit kesimi eğiten okullardan birisi burada kurulmuştur (Kayapınar 2002: 630-640).

14 T. M. Gökbilgin, *Rumeli'de Yürükler, Tatarlar ve Evlad-ı Fatihan*, İstanbul 2008, s. 147- 196.

tespit etmektedirler.¹⁵ Aynı bölgede Antonovo Belediyesi'ne bağlı bugün Çerni Bryag köyünün eski adı Cumalu olduğu bilinmektedir. Muhtemelen bunlar, iki ayrı yerleşim yeri olarak kabul edilebilir. 1573 tarihli Osmanlı vergi kayıtlarında yerleşim yeri adı Eski Cuma köyü olarak geçmektedir.¹⁶ Eski Cuma yerleşim birimi Niğbolu livasında Şumnu nahiyesine bağlıdır.

Bu bölgeye dair ilk kayıtlar, Niğbolu sancağının XV. yüzyılın ikinci yarısından Tahrir Defteri'nde bulunmaktadır. Defterde kayıtlı Hıristiyan köyleri (Razboyna, Straja, Çikendin gibi) daha sonra Eski Cuma'nın batısı ve güneybatısına ayrılmış olacaktırlar.¹⁷ Bu dönemde büyük Şumnu kazasına bağlı ve Eski Cuma şehrinin güney, güneybatısında, doğusunda ve kuzeyinde yer alan Yürükler (bugün Ruets), Bayazidçe (Bayaçevo), Kaykılar (Tırgovişte'nin semtlerinden), Yavaşalar (Vasil Levski), Karalar (kaybolmuş köy), Davudlar (Davidovo) isimli Müslüman köyleri ilk olarak 1530 tarihli Tahrir Defteri'nde karşımıza çıkmaktadır.¹⁸

Eski Cuma bölgesi ve buradaki yerleşimlere dair önemli bir başka kaynak, Sultan Süleyman dönemine ait 382 numaralı Tahrir Defteri'dir. Bulgar araştırmacılar Raduşev ve Kovaçev'e göre defterdeki kayıtlar 16.11.1555-3.11.1556 tarihleri arasında tutulmuştur.¹⁹ Fatih Özdemir ise aynı defterin 1535-1536 tarihlerini kapsadığı kanısındadır. Araştırmacıya göre, bu defterde Kanuni Sultan Süleyman'ın Sadrazamı Pargalı Damat İbrahim Paşa ile Anadolu ve Rumeli Beylerbeyliği görevlerinden sonra III. Vezirliğe yükseltilen Damat Lütfi Paşa'nın has gelirlerinin padişah haslarından sonra peşpeşe yazılmış olması bu defterin tarihini Sadrazam İbrahim Paşa ile III. Vezir Lütfi Paşa'nın Divan-ı Hümayun'unda aynı anda görev yaptıkları, 1535-1536 yılları arasında tutulduğuna işaret etmektedir.²⁰ Dolayısıyla 382 numaralı Niğbolu Sancağı Mufassal tahrir defterinin tarihini 1535-1536

15 O. Sibeve, "Obştestvo i tsırkva v eEski Cuma (Tagovişte) prez Vızrajdaneto" *Hram "Uspenie Prosvetiya Bogoroditsi"*, Tırgovişte, Sofya 2002, s. 61-64; R. Kovaçev, *Samata Eski Cumaya (gr. Tırgovişte) v osmanski opisi ot XVI-XVII vek.*, İzvestiya na İstoriçeskiya Muzei-Tırgovişte, t. II, Tırgovişte 2009, s. 83-96.

16 St. Andreev - M. Kalitsin - M. Mutafova. *İzvorı za istoriyata na grad Omurtag*. T. 1, Osmanski dokumenti XV-XVII vek. V. Turnovo 2009, s. 160.

17 Kovaçev, *Opis*, s. 154-160.

18 370 Numaralı Muhâsebe-i Vilâyet-i Rûm ili Defteri (937/1530). C II, Ankara 2002, s. 97-111, 152.

19 E. Raduşev - R. Kovaçev. *Opis na registri ot İstanbulskiya osmanski arhiv kam Generalna direkcia na derjavnite arhivi na Republika Turcia*, Sofya 1996, No. 18.

20 F. Özdemir, Yüksek Lisans Tezi, *TD 382 Numaralı Tahrir Defterine Göre Kanuni Devrinde Şumnu Nahiyesi*, Tarih Anabilim Dalı, Yeniçağ Tarih Bilim Dalı, Gazi Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Mart 2009, s. 5.

yılları arasında tutulduğunu kabul etmek gerektiğini düşünüyor, çalışmamızda da Özdemir'in öne sürdüğü tarihi esas kabul ettiğimizi belirtiyoruz. Defterde Eski Cuma'ya bugün komşu olan Razboyna, Straja, Bayazidçe, Yürükler, Alaeddin, Yavaşlar Kaykılar köylerinin kayıtlarına rastlıyoruz. Niğbolu livası Şumnu kazasına bağlı Cumalu adında bir yerleşim biriminin adı da geçmektedir. Ancak Cuma ya da Eski Cuma kaydının bulunmayışı, bu kasabanın 1536 yılı öncesi henüz kurulmadığına işaret etmektedir. Kovaçev ve Raduşev'in tarihlemesine (1555-1556) dayanılırsa, yukarıda da belirttiğimiz gibi, Eski Cuma kasabasının 1543'te kurulduğu ve kayıtlarda geçtiği görülmüştür.²¹

Bu bölgeye ait 1479 ve 1485 tarihli en eski Osmanlı tahrir defterlerine göre, bölgede sadece yerli nüfusun yaşadığı Slavca isim taşıyan ve daha önce belirttiğimiz birkaç Hristiyan köyü bulunmaktaydı. Köylerin hepsi dağların eteklerinde yer alıyor ve ovada herhangi bir yerleşme mevcut değildir.²²

Buraya kadar Eski Cuma etrafındaki yerleşim birimlerinin kurulduğu görülmektedir. Ancak kasabadan henüz söz edilmemektedir. Elde edilen bu bilgilere dayanarak Eski Cuma'nın 1536 yılından sonra oluştuğu tahmin edilebilir. XVI. yüzyılın ikinci yarısından sonra köylerin sayısı ve Şumnu nahiyesinin nüfus artışı, bölgedeki idari birimi de etkileyip değiştirmektedir. Şumnu nahiyesinden ilk olarak Hezargrad (Razgrad) ve çevre köyleri, daha sonra da Eski Cuma Pazarı ve Osman Pazarı (Omurtag) ayrılmaktadır. Araştırmacı Nedelçeva Eski Cuma'nın nahiye oluşunu XVII. yüzyıla bağlamaktadır.²³

7 Numaralı Mühimme Defterine (1567-1569) göre, XV. yüzyılın altmışlı yıllarından sonra Elvanoğlu ve Bayazidçe gibi Eski Cuma'nın komşu köyleri hala Şumnu nahiyesine bağlı sayılmaktadır.²⁴ Şumnu kazasında küçükbaş hayvan tüccarlarının kaydı bulunan 16-24 Aralık 1573 tarihli defterde Şumnu'ya bağlı Eski Cuma köyü adı geçmektedir. Kayıtlarda köyde dört koyun ithalatçısının 130 baş hayvanı olduğu belirtilmektedir.²⁵ Dolayısıyla, bu tarihe kadar Eski Cuma'nın Şumnu kazasına bağlı bir köy olduğu anlaşılmaktadır.

21 Gökbilgin, *age.*, s. 147, 196.

22 İslam Ansiklopedisi, C 11, s. 397.

23 H. Nedelçeva, *Seliştna mreja, demografska karakteristika i kultov život v Gerlovo i Tozluka prez XV-XVIII vek.* V. Tırnovo 2017, s. 81.

24 7 Numaralı Mühimme Defter (975-976/1567-1569), Özet-Transkripsiyon-İndeks, III, Ankara 1999, C 127, Hükm 2213, T.C. Başbakanlık Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü, Osmanlı Arşivi Daire Başkanlığı, Yayın No. 37, Divan-ı Hümayun Sicilleri Dizisi: V.

25 St. Andreev - M. Kalitsin - M. Mutafova, *age.*, s. 160.

Eski Cuma'nın nahiye merkezi gibi Şumnu'dan ayrıldığı ilk olarak 1579 tarihli bir belge göstermektedir. Divan-ı Hümayun'dan ordunun İskilip'te kışlamasına dair Niğbolu (Nikopol), Plevne (Pleven), Rahova (Oryahovo), Zıştovi (Sviltov), İvraca (Vratsa) kadılarına gelen ferman gönderilirken bir sureti de Tırnovi (Veliko Tırnovo), Eski Cuma (Tırgovişte), Şumnu (Şumen) ve Hezargrad (Razgrad) kadılarına da verilmektedir.²⁶ 1579 yılına kadar Mühimme Defter kayıtlarında Eski Cuma kadısına ferman gönderildiğine dair bir tespit yoktur. 1575-1576 yılları arası Niğbolu, Zıştovi, İvraca, Provadı, Tırnovi, Şumnu, Hezargrad gibi nahiyelerin kadılarına İstanbul'a koyun göndermeleri için ferman yazılmıştır.²⁷

1576-1579 yılları arası Eski Cuma'da görevli kadının bulunması bu dönemde şehrin nahiye ya da kaza merkezi olarak ayrıldığına bir işaret sayılmaktadır.

Osmanlı Devleti'nde taşra idaresi, aşağıdan yukarıya köy (karye), nahiye, kaza, sancak (liva) ve eyalet şeklinde teşkilatlanmıştı. Kendisine bağlı köylerle birlikte nahiyelerin birleşmesiyle kazalar meydana gelmişti. Kazaların birleşmesinden sancaklar, sancakların birleşmesinden ise eyaletler ortaya çıkmıştı. Ancak şurası belirtilmelidir ki, Osmanlı Devleti'nin ilk zamanlarında eyalet, vilayet, livası, kaza ve nahiye tabirlerinin birbirinin yerine kullanıldığı da görülmektedir. İdari teşkilatta en fazla yere sahip birimler kaza ve sancaklardı. Kazalarda yönetici sınıf olarak kadı, alaybeyi ve subaşılar bulunurdu. Bunlardan kadılar askeri olmayan şeri ve hukuki hususlardan sorumluydu.²⁸ Osmanlı adli teşkilatının temel taşı olan kadılar, buldukları yerin hem hâkimi hem belediye başkanı hem emniyet amiri, bazen hem mülki amiri ve hem de halkın her konuda müracaat edebileceği sosyal güvenlik makamıydı.²⁹

Nahiye ve kaza sınırlarının belirlenmesi, büyük ölçüde kaynakların karakterine bağlıdır. Osmanlı Devleti'ndeki idari birimlere çoğu kez değişik yerleşim yerleri dahil edilmektedir. Prensip olarak bazı durumlarda tımar merkezi ya

26 E. Akçelik, 39 Numaralı Mühimme Defteri'nin Transkripsiyonu ve Değerlendirilmesi, s. 1-118. Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Tarih Anabilim Dalı Yüksek Lisans Tezi, Erzurum 2013, s. 142, Hüküm 100.

27 Y. Aydın, 27 Numaralı Mühimme Defteri'nin Transkripsiyonu ve Değerlendirilmesi, s. 280-408. Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Tarih Anabilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi, Erzurum, 2014, s. 78, Hüküm 358/855.

28 Y. Halaçoğlu, XIV-XVII. Yüzyıllarda Osmanlılarda Devlet Teşkilatı ve Sosyal Yapı, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara 1991, s. 73.

29 A. Akgündüz, İslam Hukukunun Osmanlı Devleti'nde Tadbiki: Şer'îye Mahkemeleri ve Şer'îye Sicilleri, Türkler, C 10, İstanbul 2002, s. 54; H. Doğru, Bir Kadı Defterinin Işığında Rumeli'de Yaşam, İstanbul 2007, s. 11.

da tamarın bağı olduğu askeri birim göz önünde bulundurulmaktadır. Defter kayıtlarının eksik ve parçalanmış bilgiler içermesi yerleşim birimlerinin tespitinde güçlükler doğurur ve dolayısıyla bazan birkaç köy başka administratif birimin içerisinde yer aldığı görülmektedir.³⁰ (Bk. Ek 1.)

Araştırmamızı yaptığımız Eski Cuma'nın nahiye/kaza olarak oluşmasından sonraki sınırları, 1586 tarihli Akıncı Defteri'ndeki kayıtlara dayanarak çizmek mümkündür. Burada 1586 yılında Cuma Pazarı nahiye olarak kayıtlı olduğu görülmektedir.³¹ Defter kayıtlarına göre Eski Cuma nahyesine şu köyler girmektedir: yerleşim birimi olarak Eski Cuma, Divane Mahmud (bugün Preslav belediyesine bağlı Mostiç), Yavaş/Kuru Dere (bugün Vasil Levski, Tırgovişte), Timurlenk (Tırgovişte'nin doğusunda, bugün yokolmuş bir köy³²), Abdal Hızır (bugün Lovets, Tırgovişte), Karlı (bugün Kralevo, Tırgovişte), Bayazidçe (bugün Bayaçevo, Tırgovişte), Karakaşlı (bugün Probuda, Tırgovişte), Işıklar (bugün Pevets, Tırgovişte), Elvanoğlu (bugün Alvanovo, Tırgovişte), Davudlar (bugün Davidovo, Tırgovişte), Ömerce (bugün Ralitsa, Tırgovişte), Gök (belirsiz), Okçular (bugün Zdravets, Tırgovişte³³), Dalkaç (bugün Dılgaç, Tırgovişte), Nasuhça (bugün Makariopolsko, Tırgovişte), Tatarlı (belirsiz), Doğanlı (bugün Osen, Tırgovişte). Kayıtlarda akıncıların hepsi Müslüman, Türk adı taşımaktadır ve Türkçe isimli köylerde oturmaktadır. Hıristiyanlara ve Hıristiyan köylerinde yaşayan Müslümanlara rastlanılmamaktadır. Birkaç köyde 1535-1536 yıllarında Hıristiyan köylerinde iskân eden Müslümanlığı kabul etmiş ailelerin kaydı da mevcuttur. Örneğin, Razboyna (bugün Tırgovişte semti) dokuz Müslüman ailesinden dördü Abdullah lakaplıdır (soyadlı), dördü bekar, doksan aile ise gayr-i müslimdir. Giriş köyünde (bugün Dervent, Tırgovişte) iki Müslüman Abdullah soyadı ile kayıtlıdır³⁴, diğer 70 aile ve 134 bekar Hıristiyan olarak geçmektedir. Yamna köyündeki (bugün Preselets, Tırgovişte) durum da aynıdır, üç Müslüman

30 R. Gradeva, *Administrativna sistema i provintsialno upravlenie v bulgarskite zemi prez XV vek. Bulgarskiyat petnadeseti vek.*, Sbornik s dokaldni za bilgaskata obšta i kulturna istoriya prez XV vek, Sofya 1993, s. 47.

31 A. E. Kayapınar - Erdoğan Özönlü, *Mihaloğulları'na Ait 1586 Tarihli Akıncı Defteri*, Ankara 2015, s. 232-237.

32 BOA, Belgeler, Arşiv Kodu: HR.UHM.00082.00021.001, Tarihi: 24 Teşrin-i sani 1326 (1909).

33 Aynı köy Hezargrad nahyesine de kayıtlı görünmektedir. Bk. A. E. Kayapınar - Erdoğan Özönlü, *age.*, s. 215.

34 Bilindiği gibi kayıtlarda baba adı Abdullah olarak geçen kişiler, genelde Osmanlı bilginlerince dininden dönerek Müslüman olmuş gayrimüslimler kabul edilmektedir. (Venedikova, K. *Sinovete na Abdullah*, Bilgarski Folklor, 3-4, Sofya 1996, s. 4-20.)

aileden biri Abdullah lakaplı, altısı bekar, 47 aile ve 41 bekar da Hıristiyan nüfusunu oluşturmaktadır.³⁵ Görülen şu ki, söz konusu köylerde Müslümanların sayısı Hıristiyanlara göre çok daha azdır ve bazıları da Müslümanlığı sonradan kabul etmiş Hıristiyanlardır. Dolayısıyla bunlar Akıncı Defteri'nde kayıtlı olmayıp oturdukları köyler de yoktur. Bu durum bir yere kadar sözü geçen köylerin araştırılan dönemde hangi nahiye merkezine bağlı olduğu konusunda zorluk getirmektedir.

Tespitler sonucu bölgedeki köyleri harita üzerine yerleştirdiğimizde Eski Cuma nahiyesini genel hatlarla çizmemiz mümkündür (Bk. Ek 2). Nahiye, doğuda Şumnu kazası ile sınır oluşturur ki, sınır çizgisi Preslav Dağı'ndan başlamakta, Mahmutköy'ün doğusunda akan Köprük (Lazarska) dere ile Eski İstanbul arasından Vrana nehri yatağı boyunca kuzeye Nazarköy'ye kadar (bugün Nadarevo) devam etmektedir. Sınır çizgisi, Çiracı nehri boyunca Buhlar köyü yakınlarındaki Fiseka tepesine, oradan Nasuhça (Makariopolsko, Tırgovişte) ile Selimköy (Mirovets, Razgrad) arasındaki dağ sırtından geçmektedir. Kuzeyde Hezargrad nahiyesi bulunmaktadır. Bu nahiye ile sınırı Aşeri dere (muht. Aşağıki dere) adında bir çay çizmektedir. Güneye doğru yönelen sınır hattı, Nasuhça ile Çukur Kışla Tekke köyü (Manastirtsi, Razgrad) arasındaki tepelerden Davudlar köyüne kadar inmektedir. Eski Cuma nahiyesi batıda Tozluk nahiyesiyle komşudur. Sınır, Ömerce köyünden başlayıp batıdaki Okçular köyü, Kızana Tekkesi ve Çikendin köyü yükseltileri Preslav Dağı'na kadar devam etmektedir. Güneyde Gerlova nahiyesiyle komşudur. Sınır hattı, Çikendin'den doğuya yönelerek dağın kuzey kısmından İmrenler (İmrençevo, V. Preslav) köyüne kadar devam etmektedir. Eski Cuma nahiyesinin sınır hatlarının belirlenmesinde bölgenin coğrafi yapısının büyük rol oynadığı görülmektedir. Nahiyenin doğusunda sınır çizgisi, Vrana ve Çiracı nehirlerini, güneyde Preslav Dağı'nı, batıda Okçular, Kızana Tekkesi ve Çikendin tepelerini, kuzeyde Hezargrad nahiyesiyle nehir ve yükseltileri aşmamaktadır. Osmanlı yüksek idaresi admistratif birimlerinin sınırlarını belirlerken dağ, tepe, nehir gibi coğrafi özellikler göz önünde bulundurduğu görülen bir gerçektir.

Araştırmamızın temel kaynaklarından Osmanlı belgeleri ve özellikle 1586 tarihli Akıncı Defteri kayıtları esas alınarak çizilen harita doğrultusunda Eski Cuma'nın nahiye merkezi oluşundan sonra sınırları içerisinde yer alan yerleşim birimleri şöyle gösterilebilir: Eski Cuma (nahiye merkezi), Akıncı Defteri'nde kaydı bulunmayan Razboyna, İstratice köyleri, Yürükler (Ruets), Karalar Tekkesi (kaybolmuş), Bayazidçe (Bayaçevo), Aşıklar (Pevets), Çoban Dere (Ovçarovo), Karlıköy

(Kralevo), Dılgaç, Nazarköy (Nadarevo), Mahmutköy (Mostiç, V. Preslav), İmrenler (İmrençevo, V. Preslav³⁶), Akıncı Defteri'nde bulunmayan, ancak doğuda Çiracı nehrinin sınır çizdiğini göz önünde bulundurursak, Eski Cuma nahiyesi içerisinde olduğu kabul edilen Yalımlar (Ostrets) köyü, Doğancıl (Osen), Abdallar (Lovets), Yavaşlar (Vasil Levski), Karakaşlı (Probuda), Alvanlar (Alvanovo), Büyük Buhlar (Buhovtsi³⁷), Nasuhça (Makariopolsko), Davutlar (Davidovo), Kaykılar (Bryag semti), Ömerce (Ralitsa), Okçular (Zdravets), Akıncı Defteri'nde adı geçmeyen Kızana Tekkesi (Momino), Defterde yine kaydı olmayan Çikendin (Lilyak) köyü.

Eski Cuma nahiyesine günümüze kadar belirlenemeyen Karye-yi Ömer Abad, Karye-i Gök, Karye-yi Tatarlı ve Karye-yi Ahadlar gibi köyler de dahil edilmektedir.

Nahiyedeki yerleşim yerlerinin dağılımına bakılırsa, Razboyna, İstratic ve Çikendin gibi Hıristiyan köyleri bölgedeki stratejik yerlerde bulunmaktadır. Preslav Dağı'ndan tarihi ve coğrafi önem taşıyan Gerlova bölgesine geçit sağlayan derbendlerin başlarında yer almaktadırlar. Dağın diğer tarafındaki derbendlerin başında ise Gerlovo nahiyesine bağlı Prolaz, Çerkovna, Vardun vs. gibi Hıristiyan köyleri bulunmaktadır. Müslüman köyleri daha fazla düzlüklerde ve ovalarda kurulmuştur.

Buraya kadar Eski Cuma'nın kuruluşundan nahiye oluşuna kadar, sınır hatlarına dair araştırma ve incelemeye dayanan tespitlerimizi sunmaya çalıştık. Çalışmamızın ikinci bölümünde bu bölgede yer alan diğer önemli yerleşim merkezlerinden Osmanpazarı tarihi ve kaza olarak kuruluşuna dair bulgularımızı kısaca tanıtmaya çalışacağız.

Osmanpazarı, Bulgaristan'da eski bir Osmanlı kasabasıdır. Bugün Omurtag adıyla adlandırılmış olan şehir, Bulgaristan'ın kuzeydoğu kesiminde, deniz seviyesinden 525 M yükseklikte bir plato üzerinde Osmanlılar tarafından kurulmuş küçük bir yerleşim birimidir. XIX. yüzyılın büyük Osmanpazarı kazası iki tarihi bölgeyi ihtiva eder. Batıda ormanlık alan olan Tozluk platosu (Alakilise nahiyesi), doğuda XVII. yüzyılın başlarına kadar büyük Şumnu kazasına bağlı bir nahiye durumundaki, daha verimli arazileri bulunan Gerlovo bölgesi yer alır.³⁸

36 İmrenler köyü, Eski Cuma'nın Şumnu kazasından ayrıldığı dönemde henüz kurulmamış olduğu bilinmektedir.

37 Köy, Küçük Buhlar ve Büyük Buhlar olmak üzere ikiye ayrılmaktadır. Küçük Buhlar Hezargrad nahiyesinde bulunmaktadır.

38 P. Petkov, *Kratki geografski belejki za grad Omurtag i negovite okolnosti*, Grad Omurtag i Omurtagskiyat kray. Istorija i kultura, Tom 1, Varna 1999, s. 39; Stefanov, *age.*, s. 5.

Şehir, doğudan batıya Varna-Sofya ve kuzeyden güneye Rusçuk-Yambol-Sliven gibi önemli ulaşım koridorlarının kavşak noktasıdır.

Balkanlar'ın Osmanlılar tarafından fethi, bu coğrafyada yeni ve parlak bir dönemin başlangıcı olmuştur. Yaklaşık beş yüz yıl süren bu hakimiyet sürecinde, bölgenin sosyal, ekonomik ve kültürel yapısı büyük bir gelişme göstermiştir. Kuzeydoğu Bulgaristan'ın bu sosyo-ekonomik, demografik ve siyasi alandaki gelişmeleri çeşitli konularda incelemeler yapan araştırmacıların dikkatini çekmektedir.³⁹

1870'te ünlü seyyah-araştırmacı Felix Kanitz tarafından nakledilen mahalli bir rivayete göre Osmanpazarı kasabası, “yaklaşık 300 sene önce Arabacı Osman adında bir kişi tarafından Menzil çeşmesi yakınlarına inşa edilen bir handan” dolayı ortaya çıkmıştır.⁴⁰ Yerli halkın anlatılarına göre de araba ustası bu adamın yaptığı arabaları satın almak için yanına gelen insanların bazıları zamanla bu mevkiye yerleşmeye başlar. Böylelikle Osmanpazarı kurulur.

Yazılı kaynaklarda ilk yerleşim tarihi hakkında bir bilgi yoktur.⁴¹ Eski Osmanpazarı kuruluşuna dair XX. yüzyılın ilk yarısında anlatılan ve bugün şehir Rüştüye okulunun Tırговиşte Arşivi'ndeki tarih kitabında korunan bir rivayet de vardır. Buna göre yaklaşık 250 yıl önce şehrin bugün bulunduğu yerinde dağ ve ormanlık bir alan olduğu, etrafta bulunan köyler ise ölümcül bir hastalığın yayılmasıyla sebebiyle ıssız kalmaya başladığı anlatılmaktadır. Ancak köylerden birinden Osman adında bir araba ustası o mevkiideki çeşmeye yakın bir kulübe yapıp yerleşir ve zanaatını uygulamaya başlar. Daha sonra etraf köylerden insanlar yanına gelip arabalarını almaya başlar, bazıları da yayılan hastalıktan kaçarak köylerini terkedip çeşmenin yanına yerleşmişlerdir. Bu şekilde zamanla arabacı Osman Ağa'nın kulübesi etrafında bir mahalle oluşmuş, köy ve kasaba olarak gelişmiştir. Adını da oraya ilk yerleşen Osman Ağa'nın ismini koymuşlar. Daha sonra (H. 1230-1235) kaza merkezi olunca şehrin adı Osmanpazarı olarak anılmaya başlamıştır.⁴²

Görüldüğü gibi Osmanpazarı'nın kuruluşu ile ilgili XX. yüzyılın başlarında anlatılan rivayet bugünkü anlatılara uymaktadır.

Arşiv kaynaklardaki bilgilere gelince, Niğbolu livası Şumnu kazasında Arabacı

39 St. Andreev - M. Kalitsin - M. Mutafova, *age.*, s. 18.

40 İslam Ansiklopedisi, *Osmanpazarı*, C 34, 2007, s. 1-2; (<http://www.islamansiklopedisi.info>)

41 L. Stefanov - Grad Omurtag, *Prinos kam istoriyata na grada*, Omurtag 1935, s. 19-20.

42 Çastna turska smesena gimnaziya “Rüşdiye” grad Omurtag, Tsentralen arhiv – grad Tırговиşte, Arşiv No. 3, Letopisna kniga na Osman Pazarskoto uçilište v grad Omurtag, 10.12.1931 – 1958, sđırja 50 lista, s. 1.

Osman köyünden ilk defa 1530 tarihli tahrir kayıtlarında bahsedilmektedir.⁴³ Ünlü araştırmacı T. Gökbilgin'in tespitlerine göre, 1585'te Şumnu nahiyesine bağlı Arabacı Osman/Osman Arabacı köyünde altı yamak kayıtlıdır.⁴⁴

1586 tarihli Akıncı Defter'inde, Arabacı Osman köyü kayıtlı altı akıncı ile Gerilova nahiyesine bağlı olduğu görülmektedir.⁴⁵ Bu belge XVI. yüzyılda yerleşim birimini Arabacı Osman adıyla gösteren son kaynaktır. XVII. yüzyıla baktığımızda, 1692 tarihli Osmanlı kayıtlarında, Osman Pazar ya da Alakilise kazası adıyla anılmaya başlar.⁴⁶ Bundan da anlaşıldığı üzere, Arabacı Osman isimli yerleşim yeri, daha sonra Osman Pazar olarak adlandırılmıştır. Dolayısıyla anlatılan rivayetlerle belge kayıtlarındaki bilgilerin örtüştüğü denilebilir.

Arşiv belgelerinde XVI. yüzyılın 70'li yıllarına kadar büyük Şumnu kazasına bağlı olan köyler, daha sonra Tozluk, Gerlovo, Ala Kilise, Cuma Pazarı nahiyelerine dağıldığı görülmektedir.⁴⁷ XVI. yüzyılın 80'li yıllarında bölgede idari değişiklikler yapılmıştır. Şumnu kazası Tozluk, Gerlovo, Ala Kilise, Cuma Pazarı nahiyelerine parçalanmıştır.⁴⁸ Bu gelişmeler XVII. yüzyılın ilk yarısında da devam etmekte, kurulan yeni nahie merkezlerinin sınırları genişlemeye başlamaktadır. Gerlovo nahiyesi idari birim olarak yok olup, 1586 yılında sınırları içerisinde bulunan köylerin büyük bölümü Ala Kilise ve Cuma Pazarı/Eski Cuma nahiyelerine geçmektedir.⁴⁹ Osman Pazar, Ala Kilise nahiyesine girmektedir.

Osman Pazar'ın tam olarak ne zaman kaza merkezine dönüştüğü belli değildir. Büyük olasılıkla XVII. yüzyılın başlarında gerçekleşmiştir. Çünkü 1626-1628 yıllarında ilk kez artık bağımsız olan Ala Kilise kazasına Divan-ı Hümayun'dan kadiya ferman gönderilir.⁵⁰ Osman Pazar, daha sonraki Osmanlı belgelerinde Ala

43 370 Numaralı Muhasebe-yi Vilayet-i Rum-ili Defteri (937/1530), C II, Ankara 2002, s. 97.

44 Gökbilgin, *age.*, s. 146.

45 A. E. Kayapınar - Erdoğan Özönlü, *age.*, s. 242.

46 Gökbilgin, *age.*, s. 272.

47 İzvori za istoriyata na grad Omurtag. Osmanski dokumenti XV-XVIII vek, T.1, V. Tırnovo 2009, s. 159-166.

48 A. E. Kayapınar - Erdoğan Özönlü, *age.*, s. 215-250.

49 BOA, TD 1053, 771. Avariz 1641-1660, BOA, TD 771/GUA, CDA, kmf., 10, No 863/12, s. 259-285, çev. Mariya Kalitsin İzvori za istoriyata na grad Omurtag, Osmanski dokumenti XV-XVIII vek. T.1, V. Tırnovo 2009, s. 167-192; Gökbilgin, *age.*, s. 272.

50 T.C. Başbakanlık Devlet Arşivler Genel Müdürlüğü. Osmanlı Arşivi Daire Başkanlığı. Yayın No. 54. 83 Numaralı Mühimme Defteri (1036-1037) 1626-1628, Ankara 2001, s. 86. Hüküm 127.

Kilise/Osman Pazar kazasının merkezi olarak görünmektedir.⁵¹ Osman Pazar'ın merkez olarak seçilme sebeplerinden muhtemelen konumu itibarıyla önemli kavşak noktası olması ve burada pazar düzenlenmesidir.

Çalışmamızda yazılı kaynaklara göre Kuzeydoğu Bulgaristan'ın Eski Cuma ve Osmanpazarı şehirlerinin Osmanlı döneminde kuruluşlarından başlayarak nahiye ve kaza merkezi oluşlarına kadar gelişimlerini izlemeye çalıştık.

Sonuç olarak denilebilir ki, Eski Cuma ve Osmanpazarı Osmanlı döneminde önce Niğbolu sancağı Şumnu, Ala Kilise ve Gerlovo nahiyelerine bağlı iken, daha sonraki tarihlerde gelişerek nahiye/kaza merkezi haline getirilmiştir. Bölgedeki yerleşim birimlerinin arasında sadece bu iki şehrin adında *pazar* kelimesi geçmektedir.

Araştırılan bölgedeki köyleri harita üzerine yerleştiren nahiye sınırları tespit edildi. Osmanlı Devleti dahilinde XVI. yüzyılda nahiye merkezlerinin sınırlarını belirlenirken dağ, tepe, nehir gibi coğrafi özelliklere dayanıldığı sonucuna varıldı. Eski Cuma nahiyesindeki köylerin dağılımında dikkat çeken husus, Hıristiyan köylerinin bölgedeki stratejik yerlerde bulunmasıdır. Bunlar, Preslav Dağı'ndan tarihi ve coğrafi önem taşıyan Gerlova bölgesine geçit sağlayan derbendlerin başlarında yer almaktadırlar.

XVII. yüzyılda bölgede idari değişiklikler yapılmıştır. Şumnu kazası nahiyelere parçalanmış, kurulan yeni nahiye merkezlerinin sınırları Gerlovo nahiyesine göre hızla genişlemeye başlamıştır.

51 BOA, TD 1053, 771. Avariz 1641-1660, BOA, TD 771/GUA, CDA, kmf., 10, No 863/12, s. 259-285, Çeviren: Mariya Kalitsin İzvori za istoriyata na grad Omurtag. Osmanski dokumenti XV-XVIII vek. T.1, V. Tırnovo, 2009, s. 167.

Kaynaklar

Arşiv Malzemesi

370 Numaralı Muhâsebe-i Vilâyet-i Rûm ili Defteri (937/1530). Cilt II, Ankara 2002.

7 Numaralı Mühimme Defter (975-976 / 1567-1569), *Özet-Transkripsiyon-indeks*, III. Ankara 1999, C 127, hükm 2213, T.C. Başbakanlık Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü, Osmanlı Arşivi Daire Başkanlığı, Yayın No. 37, Divan-ı Hümayun Sicilleri Dizisi: V.

BOA, Belgeler, Arşiv Kodu: HR.UHM.00082.00021.001, Tarihi: 24 Teşrin-i sani 1326 (1909).

BOA, TD 0382/CDA, kmf 10, No. 863/6, Tırgovişte Tarih Müzesi, çev. St. Andreev.

Letopisna kniga na Osman Pazarskoto uçilište v grad Omurtag, 10.12.1931 – 1958, sıdırja 50 lista. s. 1. Çastna turska smesena gimnaziya “Rüşdiye” grad Omurtag. Tsentralen arhiv – grad Tırgovişte, Arşiv No. 3.

BOA, TD 1053, 771. Avariz 1641-1660, BOA, TD 771/GUA, CDA, kmf., 10, No. 863/12, s. 259-285, Çeviren: Mariya Kalitsin İzvori za istoriyata na grad Omurtag. Osmanski dokumenti XV-XVIII vek. T.1, V. Tırnov, 2009, s. 167-192.

Araştırma ve İnceleme Eserleri

Akçelik, E., *39 Numaralı Mühimme Defteri'nin Transkripsiyonu ve Değerlendirilmesi* (s. 1-118). Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Tarih Anabilim Dalı Yüksek Lisans Tezi, Erzurum 2013, s. 142, hüküm 100.

Akgündüz, A., *İslam Hukukunun Osmanlı Devleti'nde Tadbiki: Şer'îye Mahkemeleri ve Şer'îye Sicilleri, Türkler*, C10, İstanbul 2002, s. 54.

Andreev, St. - M. Kalitsin - M. Mutafovai, *İzvori za istoriyata na grad Omurtag*, T. 1, Osmanski dokumenti XV-XVII vek., V. Tırnov 2009, s. 160.

Angelova, İ., *Neolitno selište “Podgoritsa” predvaritelni rezultati*, İzvestiya na istoričeskiya muzey, T.1, Tırgovişte Varna 2005.

Atanasov, V., *Eski Cumayskiya Panayır*, Sofya 1906, s. 12-13.

Aydın, Y., *27 Numaralı Mühimme Defteri'nin Transkripsiyonu ve Değerlendirilmesi* (s. 280-408). Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Tarih Anabilim Dalı, Yüksek

Lisans Tezi, Erzurum, 2014, s. 78, hüküm 358/855.

Barkan, Ö. L., “Osmanlı İmparatorluğunda Bir İskân ve Kolonizasyon Metodu Olarak Vakıflar ve Temlikler I: İstilâ Devirlerinin Kolonizatör Türk Dervişleri ve Zaviyeler”, *Vakıflar Dergisi*, S. 2 (1942): 279-386.

Doğru, H., *Bir Kadı Defterinin Işığında Rumeli’de Yaşam*, İstanbul 2007, s. 11.

Gradeva, R., Administrativna sistema i provintsialno upravlenie v bılgarskite zemi prez XV vek. Bılgarskiyat petnadeseti vek., Sbornik s dokaldi za bılgaskata obšta i kulturna istoriya prez XV vek, Sofya 1993, s. 47.

Gökbilgin, T. M., *Rumeli’de Yürükler, Tatarlar ve Eoalad-ı Fatihan*, İstanbul 2008, s. 147- 196.

Halaçoğlu, Y., *XIV-XVII. Yüzyullarda Osmanlılarda Devlet Teşkilatı ve Sosyal Yapı*, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara 1991, s. 73.

İnalçık, H., *Türkler ve Balkanlar*, Bil-Tam Türklük Bilgisi, S. 3, Prizren 2005, s. 20-44.

İslam Ansiklopedisi, *Osmanpazarı*, C 34, 2007, s. 1-2; <http://www.islamansiklopedisi.info>

İzvori za istoriyata na grad Omurtag, Osmanski dokumenti XV-XVIII vek. T.1, V. Tirnovο 2009, s. 159-166.

Kayapınar, A. E. - Erdoğan Özönlü, *Mihaloğulları’na Ait 1586 Tarihli Akıncı Defteri*, Ankara 2015, s. 232-237.

Konakliev, A., *Panayiri, pazari, tirjišta v bılgarskite zemi*, Veliko Tirnovο 2004, s. 30-31.

Konakliev, A., *Edno vıjdane za proızhoda na grad Tirgovište i panayıra*, Panayiri, Pazari, Tirjišta v bılgarskite zemi, V. Tirnovο 2004.

Kovaçev, R., *Opis na Nikopolskiya sancak ot 80-te godini na XV vek*. Sofya 1997, s. 152-161.

Kovaçev, R., *Samata Eski Cumaya (gr. Tirgovište) v osmanski opisi ot XVI-XVII vek.*, İzvestiya na İstoriçeskiya Muzeı-Tirgovište, t. II, Tirgovište 2009, s. 83-96.

Miçev, N. - P. Koledarov, *Reçnik na selištata i selištните imena v Bılgariya 1878-1987*, Sofya 1989, s. 272.

Nedelçeva, H., *Selištna mreža, demografıska harakteristika i kultov jivot v Gerlovo i Tozluca prez XV-XVIII vek.*, V. Tirnovο 2017, s. 81.

Özdemir, F., Yüksek Lisans Tezi, TD 382 Numaralı Tahrir Defterine Göre Kanuni Devrinde Şumnu Nahiyesi Tarih Anabilim Dalı, Yeniçağ Tarih Bilim Dalı, Gazi Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Mart 2009, s. 5.

Petkov, P., *Kratki geografski belejki za grad Omurtag i negovite okolnosti*, Omurtag i Omurtagkiyat kray, İstoriya i kultura, Tom 1, Varna 1999, s. 39.

Popkonstantinov, K. - Konakliev, A., *Za dva epigrafski pametnika ot Gerlovo*, Tuskite zavoevaniya i sidbata na balkanskite narodi, otrazeni v istoričeskite i literaturni pametnitsi ot XIV-XVIII vek., V. Tirnovo 1992, s. 134-140.

Raduşev, E. - R. Kovaçev, Opis na registri ot İstanbulskiya osmanski arhiv kım Generalna direkcia na dırjavnite arhivi na Republika Turcia, Sofya 1996, No. 18.

Selski turizim v grad Tırgovişte. - Bgglobe.net (bg)

Sıbev, O., *Obştestvo i tsırkva v Eski Cuma (Tagovişte) prez Vizrajdaneto*, Hram “Uspenie Prosvetiya Bogoroditsi”, Tırgovişte Sofya 2002, s. 61-64.

Stefanov, L. Grad Omurtag, *Prinos kım istoriyata na grada*, Omurtag 1935, s. 19-20.

Şen, Ömer, *Osmanlı Panayurları (18-19. Yüzyıl)*, İstanbul 1996, s. 9-10.

Venedikova, K., *Sinovete na Abdullah*, Bilgarski Folklor, 3-4, Sofya 1996, s. 4-20.

Ekler

Ek 1: XVI. ve XVII. yüzyılda Şumnu, Eski Cuma ve Osmanpazarı kazalarındaki köyler

Köy	1530 yılı	1535-36 yılları arası	Bugünkü adı	1524 -1550 yılları arası	1586 yılı	1641yılı
Abdal Hızır			Lovets. Targovişte		Cuma Pazarı	Abdallar. Eski Cuma
Abdallar			Zayçari. Sliven belediyesi.		Tozluk/Tuzluk	
Abdi Fakih		Şumnu der Gerilova	Tespit edilememiştir			
Ahadlar			Tespit edilememiştir.		Cuma Pazarı	
Ahi-oğulları	Şumnu		Tespit edilememiştir			
Ahmed Divane, Divane Ahmed	Şumnu	Şumnu	Dolneni. Şumnu ili	Şumnu. Gerilova		
Ahmedli			Topuzi. Elena ilçesi.		Tozluk/Tuzluk	
Ak dere yakası	Şumnu		Bála reka. Vırbitsa	Şumnu. Gerilova	Gerilova	
Ak Mehmedli	Şumnu	Hezargrad	Podgoritsa. Tırgovişte		Hezargrad	Hezargrad
Akıncı			Tespit edilememiştir		Gerilova	
Alâedin		Şumnu	Bistra. Tırgovişte		Hezargrad	
Ali Fakih			Tespit edilememiştir		Ala Kilise	
Alpular			Oraç. Antonovo		Ala Kilise	
Arabacı Osman	Şumnu		Muhtemelen Omurtag (Osmanpazarı)		Gerilova	Kaza Osman Pazar nam-ı diğer Ala Kilise
Arablar. Azablu	Şumnu	Şumnu. Arablar, Azablu	Aprilovo. Popovo		Arab köy. Tozluk/Tuzluk	Hezargrad
Aşağı Işıklar	Şumnu	Şumnu. Der Gerilova	Tespit edilememiştir			
Avcı Hasan			Tespit edilememiştir		Gerilova	
Avlanlı			Stara Reçka. Antonovo			Osman Pazar
Aydın Fakih		Şumnu	Meçovo, Antonovo ilçesi. Tırgovişte ili		Ala Kilise	Osman Pazar
Ayvaluca, nam-ı diğer Vırbiçe	Şumnu	Şumnu, nam-ı diğer Vırbinçe	Vırbitsa. Şumnu şehrine bağlı ilçe	Şumnu. Gerilova		
Bahadırlar			Pidarino. Omurtag		Gerilova	
Bahşi oğulları	Şumnu	Şumnu	Pırvan. Omurtag		Bahşılar. Gerilova	Bahşiler. Osman Pazar

Balabancı	Şumnu	Şumnu. Balabancı nam-ı diğer Kokarca	Razdelci (Balabancı), Yazovets (Kokarca). Antonovo ilçesi. Tırgovişte ili	Şumnu, Ala Kilise nam-ı diğer Kokarca		Osman Pazar
Balarcınlar (Palaslar)	Şumnu		Malogradets. Antonovo.			
Balcı-Balaban, Ballica – Balaban, n.d. Rahman-ogulları ve Karagoz-ogulları ve Kızıl-ogulları	Şumnu	Şumnu, der Gerilova. M. Karagözler m. Balabanlar'la beraber, m. Rahman oğulları m. Cafer dedeyle beraber	Razdeltsi. Antonovo		Balabanlar.Ala Kilise	Osman Pazar
Balcılar (Yalımlar)	Şumnu	Şumnu	Ostrets. Tırgovişte		Cuma Pazarı	
Batlı – ova (Yankova), Semerci n.d. Yankova	Şumnu		Muhtemelen Semerts. Antonovo			
Bayazıdci	Şumnu	Şumnu	Bayaçevo. Tırgovişte		Cuma Pazarı	Eski Cuma
Bâzırğân			Tipçileştovo. Omurtag		Gerilova	
Bekirli	Şumnu	Şumnu, der Gerilova, m. Kölmen	Konevo. Virbitsa		Gerilova	
Beş evli	Şumnu	Şumnu	Kirkovo. Veliki Preslav		Şumnu	
Beyli Hacı	Şumnu	Şumnu. Benli Hacı	Kruşolak olabilir, Antonovo		Tozluk/Tuzluk	
Bey-pınarı. Bey-pınarı n.d. Dışbudak	Şumnu		Yasenovets. Hezargrad		Dışbudak. Hezargrad	
Bostanoğlu		Şumnu	Muhtemelen Bostan. Omurtag			
Burhan-oglu, Burhan-ogulları	Şumnu	Şumnu, Kara Doğanlar dahi derler	Tespit edilememiştir		Şumnu	
Büyük Boholar		Şumnu	Buhovtsi. Tırgovişte		Cuma Pazarı	Buhular. Eski Cuma
Catacık			Çanacık olabilir – Manuşevtsi. Antonovo.		Tozluk/Tuzluk	
Cumalu, Cumalu n.d. Çavuş	Şumnu	Şumnu, Cumalu	Çerni brâg. Antonovo			

Belgeler Işığında Kuruluştan Nahiye/Kaza Merkezi Oluşlarına
Kadar Eski Cuma ve Osmanpazarı Tarihleri

Cuma Pazarı			Targovişte		Cuma Pazarı	Eski Cuma
Çakırcı			Tespit edilememiştir			Eski Cuma. Sakinleri kaçmıştır
Çanakçılar	Şumnu	Şumnu, der Gerilova	Paniçino. Omurtag ilçesi		Gerilova	Osman Pazar
Çavuş	Şumnu		Tespit edilememiştir		Hezargrad	
Çerakofca. N.d. Çireşofca	Şumnu	Şumnu	Tespit edilememiştir	Şumnu, Ala Kilise Çaratofça		
Çikandin	Şumnu		Lilâk. Tırgovişte			Hezargrad
Çıknkçı			Malka Çerkovna. Antonovo		Tozluk/Tuzluk	
Çıknklı. N.d. Çıknkçılar	Şumnu	Şumnu, Çıknkçı Murad	Petrino. Omurtag ilçesi.		Gerilova	Çıknkçılar, Durmuş ile beraber Osman Pazar
Çirkovine	Şumnu	Şumnu. Çerkovna	Çerkovna, Tırgovişte ili			Eski Cuma
Çıtak	Şumnu, Çatak, Çapova	Şumnu, Çıtak	Tiça. Kotel ilçesi, Sliven şehrine bağlı			Osman Pazar
Çoban dere			Ovçarovo. Targovişte			Eski Cuma
Çukur-kışla	Şumnu		Trapişte. Loznitsa ilçesi.		Çukur Kışla nam-diğer Burhan Dede. Hezargrad	
Dağ İsa			Gorsko selo. Omurtag		Gerilova	
Dalkac, Dalyac mezra	Şumnu	Şumnu. Dalkaç nam-ı diğer Çoban pınarı	Dılgaç. Tırgovişte			
Dalkac-müslüm. Dalkac n.d. Delikc	Şumnu		Dılgaç. Tırgovişte		Cuma Pazarı	Eski Cuma
Davudlar		Hezargrad, Davudlar	Davidovo. Targovişte		Cuma Pazarı	
Değirmen Deresi			Tespit edilememiştir		Tozluk/Tuzluk	
Demirculer	Şumnu		Jelezarci veya Moravitsa. Antonovo		Hezargrad	
Despotular		Şumnu, Kulaguzlardan bulunmuştur	Muhtemelen Rositsa (Tospatlar). Omurtag			Osman Pazar

Divane Ahmed			Tespit edilememiştir		Gerilova	Osman Pazar
Divane-Göcek (Divane-Köpek)	Şumnu		Muhtemelen Mengişevo. Virbitsa	Şumnu. Gerilova		
Divane-Hamza	Şumnu	Şumnu	Bankovets, Antonova ilçesi. Targovişte ili	Şumnu. Ala Kilise		
Divane Mustafa			Tespit edilememiştir	Şumnu. Gerilova		
Divane Mahmud			Mostiç. Veliki Preslav ilçesi.		Cuma Pazarı	Eski Cuma
Dobricalar			Dobrotutsa. Antonovo		Ala Kilise	Osman Pazar
Dobrikova, Dobrikova n.d. Sığırıcı	Şumnu	Şumnu. Nam-ı diğer Sığırıcı der Gerilova	Rutlina, Omurtag ilçesi			
Doğan Oğulları		Şumnu	Yastrebinov. Antonovo			Doğanlar. Osman Pazar
Doğancılar	Şumnu	Şumnu, Doğancı şeklinde	Osen. Tırgovişte ili		Cuma Pazarı	Doğancı. Eski Cuma
Doğancılar			Sokolartsı. Kotel ilçesi			Osman Pazar
Draganofca	Şumnu	Şumnu	Draganovets. Tırgovişte ili	Şumnu. Gerilova		
Duraklar			Stanets. Omurtag		Gerilova	Duraklar, Gani Fakih ile beraber. Osman Pazar
Eğlence			Tespit edilememiştir			Eğlence, Evliya ile beraber Osman Pazar
Elvan-oglu-köy	Şumnu	Şumnu	Alvanovo. Tırgovişte		Cuma Pazarı	Elvan.Eski Cuma
Evliya			Veliçka. Omurtag			Osman Pazar
Evhadlar			Sredinenic. Tırgovişte			Eski Cuma
Gani Fakih			Tespit edilememiştir		Ala Kilise	
Gerilova	Şumnu, Kızilova, Kirilova		Yok olmuştur	Şumnu		
Giriş		Şumnu	Prolaz, Tırgovişte ili			Giriş derbendi. Eski Cuma
Gök			Tespit edilememiştir.		Cuma Pazarı	
Gök-Davud	Şumnu		Tespit edilememiştir		Şumnu	
Görmeli			Tespit edilememiştir			Eski Cuma. Sakinleri kaçmıştır
Habib Fakih			Tespit edilememiştir		Tozluk/Tuzluk	

Belgeler Işığında Kuruluştan Nahiye/Kaza Merkezi Oluşlarına
Kadar Eski Cuma ve Osmanpazarı Tarihleri

Hacı-Hamza	Şumnu	Şumnu. Der Gerilova	Filaretovo, Kotel ilçesi. Sliven şehri.		Gerilova	
Hacı-İskender. Hacı-iskender n.d. Kileciler	Şumnu		Krasnoseltsi (Kiliciler). Omurtag			
Hacı köy Ma'a Timurciler			Bukak. Antonovo		Tozluk/Tuzluk	
Hacı- Salih. Hacı-Salih, Yağcılar dahi diğerler	Şumnu	Şumnu. Yağcılar dahi derler, m. Sadık Mustafa m. Çıkrıkçılarla beraber, m. Kızılca Hamza m. Rasim'le beraber, m. İsalalar	Veselets. Omurtag		Yağcılar. Gerilova	Osman Pazar
Helvacı Bahadır		Şumnu. Helvacı Bahadır	Muhtemelen Halvacıysko. Antonovo			Osman Pazar
Hızırca. Hızırca n.d. Divane- Mahmud	Şumnu	Şumnu	Mostiç. Veliki Preslav ilçesi		Cuma Pazarı	
Hızır; Şeyhlü			Tespit edilememiştir			Osman Pazar
Hoş-Kadem. N.d. Rakovnice	Şumnu	Şumnu, Akdereden bulunmuştur	Tespit edilememiştir			
Hüseyin Anadolu			Ugledno. Omurtag		Hüseyin, nam-ı diğer Hızır Sipahi. Gerilova	
Hüseyinler	Şumnu	Şumnu	Dolna ve Gorna Hubavka. Omurtag	Şumnu, Ala kilise	Ala Kilise	Osman Pazar
Huyvan			İvanovo. Vırbitsa	Şumnu. Gerilova		
İlancılar			Zmeyno. Omurtag		Gerilova	Yılacılar. Osman Pazar
İlyas Yurdu dermiyan Dur Ali Durdu ve Çıkrıkçılar		Şumnu	Petrino (Çıkrıkçılar) Omurtag		Gerilova	
İlbasanlar; Kara İbrahim			Tespit edilememiştir.			Osman Pazar
İlyaslar			Panayot Hitovo. Omurtag		Ala Kilise	İlyaslar, Kulaguzlar ile beraber. Osman Pazar

İmranlar			İmrençevo. Veliki Preslav ilçesi.			Eski Cuma
İsacıklar			Tespit edilememiştir		Gerilova	Osman Pazar
İsmalofça	Şumnu		Tespit edilememiştir	Şumnu. Gerilova		
İstratice, istratije	Şumnu	Şumnu	Straja, Tırgovişte ili			Eski Cuma
Işıklar			Pevets. Targovişte		Cuma Pazarı	Eski Cuma
Işıklar			Lübiçevo. Antonovo.		Ala Kilise. Hezargrad.	
Kademler	Şumnu	Şumnu, der Gerilova	Bılgaranovo, Omurtag ilçesi		Gerilova	
Kadı	Şumnu	Şumnu	Panayot Volovo. Şumnu		Şumnu	
Kadı-Fakih	Şumnu					
Kalaycı Salih		Şumnu, der Gerilova	Prisoyna. Antonovo		Kalaycılar. Ala Kilise	Osman Pazar
Kara-Ahadlar	Şumnu	Şumnu, Hursuzlar Pınarı dah-i derler. M. Karaca oğulları m. Musa oğullarıyla beraber, m. Udul	Vrani kon. Omurtag		Gerilova	
Kara Bahşı			Çernokaptsi. Omurtag		Gerilova	
Kara-Cüllahlar	Şumnu	Şumnu	Prezviter Kozma. Omurtag	Şumnu. Gerilova		Eski Cuma
Kara Doğanlar						Eski Cuma
Kara Hızlılar	Çernovi	Şumnu, der Gerilova, m. Hacı Kulkal, m. Kara Hasan m. Kasırgalar'la beraber	Moravka. Antonovo. Kasırgalar – Treskavets. Antonovo	Şumnu	Ala Kilise	Osman Pazar
Kara Hüseyinler			Tespit edilememiştir			Osman Pazar
Kara İncehanlar			Tespit edilememiştir		Gerilova	
Kara İsalu			Poroyno. Antonovo			Osman Pazar
Kara Musa			Tespit edilememiştir		Tozluk/Tuzluk	
Kara Oğulları			Tespit edilememiştir.		Ala Kilise	
Kara Salihler		Şumnu, Kulaguzlardan bulunmuştur	Muhtemelen Poroyno (Karaseler). Antonovo			

Belgeler İşığında Kuruluştan Nahiye/Kaza Merkezi Oluşlarına
Kadar Eski Cuma ve Osmanpazarı Tarihleri

Kara Veli		Şumnu, der nezdi Kulaguzlar	Baba Tonka. Popovo		Tozluk/Tuzluk	Hezargrad
Karakaşlı			Probuda. Targovişte		Cuma Pazarı. Şumnu	Eski Cuma
Karalar	Şumnu	Şumnu	Ruetsin kuzeybatısında. Köy yok olmuştur. Bu gün tekkesi Karalar tekkesi ismiyle hala ayakta. Targovişte ili			
Karaca Ali	Çernovi, nam-ı diğer Kırca Ali nam-ı diğer Ayaslar		Svetlen (Ayaslar). Popovo			
Karaca İbrahim gürlesi, nam-ı diğer Hüseyin dede			Muhtemelen Panayot Hitovo, İbrahimler mahlesi – Kristina. Omurtag	Şumnu	Ala Kilise	
Karakaşlı			Probuda. Targovişte		Cuma Pazarı. Şumnu.	
Karalar			Targoviştinin batısında. Yok olmuştur. Bu gün sadece tekkesi ayakta kalmıştır Karalar Nasuf ve Yusuf Baba ismile			Eski Cuma. Sakinleri kaçmıştır
Karalu			Tespit edilememiştir	Şumnu. Ala Kilise		
Karlı	Şumnu	Şumnu	Kralevo. Tırgovişte		Cuma Pazarı	Eski Cuma
Kartallı			Bojurka ve Bratovo arasında. Yok olmuştur.		Gerilova	
Kasırgalı			Treskawets. Antonovo			Osman Pazar
Kaykalar		Şumnu	Brâg, Tırgovişte ili		Cuma Pazarı	Eski Cuma
Kazgan Bınarı			Kotel. Slven belediyesinde ilçe merkezi.			Osman Pazar
Keçili	Çernovi		Kozitsa. Popovo ilçesi			
Keçililer	Şumnu	Şumnu	Dolno ı Gorno Kozarevo. Omurtag		Gerilova	
Keremeddin			Milino. Antonovo			Osman Pazar
Kersenklik			Borintsi. Kotel ilçesi.		Tozluk/Tuzluk	

Kestane Bınarı			Novkovo. Omurtag		Gerilova	
Keşkekçi Kulka/Kulfallar		Şumnu der Gerilova	İzvorovo. Antonova ilçesi. Targovişte ili		Ala Kilise	
Keşliciler			Tespit edilememiştir			Osman Pazar
Kırklar			Bojurka ve Prezviter Kozma arasında. Yok olmuştur.		Gerilova	
Kızıl-ova (Kirilova)	Şumnu	Şumnu	Gerilovo. Yok olmuştur			
Kireçlik. Kireçlik n.d. Işıklar, Uzun Aşıklar	Şumnu	Şumnu, Kireçlik nam-ı diğer Uzun Işıklar	Tespit edilememiştir			
Kırca Musa		Şumnu, der Gerilova	Tespit edilememiştir			
Kırklar		Şumnu	Prezviter Kozma – Bojurka arasında. Yok olmuştur. Targovişte ili		Gerilova	Eski Cuma
Kırtılı/Kartallı		Şumnu, m. Turhanoğulları	Bojurka – Bratova arasında. Yok olmuştur. Targovişte ili		Gerilova	Eski Cuma
Kızılcalar			Gloginka. Popovo ilçesi			Osman Pazar
Kocacıklar	Şumnu	Şumnu m. Murad, m. Resulca	Tervel ilçesi. Veya Payduško, Targovişte ili		Şumnu	
Koça Doğan			Golqmo Sokolovo. Targovişte		Hezargrad	
Koçaçlı		Hezargrad	Makovo. Targovişte		Koçaşlı. Hezargrad	Hezargrad
Konak		Hezargrad	Konak. Popovo			Hezargrad
Kovancı Mahmud		Şumnu, der Gerilova	Tespit edilememiştir			
Kovancılar	Çernovi	Şumnu, m. Mehmedi m. Ahmed'le beraber, m. Dursun, m. Koçak m. Mustafala beraber	Pçelno, Antonovo ilçesi. Targovişte ili		Ala Kilise	Osman Pazar
Kölemen			Kölmen. Vırbitsa ilçesi		Gerilova	

Belgeler Işığında Kuruluştan Nahiye/Kaza Merkezi Oluşlarına
Kadar Eski Cuma ve Osmanpazarı Tarihleri

51

Köse Ahadlar		Şumnu. Esenkovadan/İsneğova bulunmuştur	Kösevtisi olabilir. Antonovo ilçesi. Targovişte ili			
Köse-Musa. Köse-Musa, Enbiyalar dahi diler	Şumnu	Şumnu	Tespit edilememiştir			
Köse Salihler			Tespit edilememiştir			Osman Pazar
Köseler		Şumnu	Kösevtisi. Antonovo		Köseler nam-ı diğer Gök Davud Şumnu	
Kulaguzlu	Şumnu	Şumnu, Kulaguzlar	Kraypole. Antonovo	Şumnu, Ala Kilise Kulaguz	Ala Kilise	
Kulaklı Davud			Tespit edilememiştir		Gerilova	
Kulfallar/ Kulkallar		Şumnu	Konop. Antonovo	Şumnu	Şumnu	
Kuru Veli			Velevo. Antonovo		Ala Kilise	Osman Pazar
Kuşla Hasan			Kuşlu köy olabilir – Püçevo. Omurtag		Gerilova	Kuşlar. Osman Pazar
Kuyucak. Kovancılar n.d. Kuyucak	Şumnu	Şumnu. Kovancılar. Mahle Dursun, mahle Koçak ve Mustafa	Pçelno. Antonovo			
Küçük Buhlar			Buhvtsi. Tyrgovişte		Hezargrad	
Küçük Gerlovacık			Straja ve Vardun köyleri yakınındaç Yok olmuştur.			Eski Cuma
Küçük Reviş			Ereviş. Antonovo			Küçük Reviş, Yaylacık (Antonovo) ile beraber Osman Pazar
Külliciler			Tespit edilememiştir		Gerilova	
Makaklı		Şumnu. Rum Ahmed'den bulunmuştur	Makak Antonovo ilçesi. Tırgovişte ili			
Mecuciler	Şumnu	Şumnu	Belomortsi. Omurtag ili	Şumnu. Gerilova	Ala Kilise	Osman Pazar
Mestanlar		Şumnu. Kulaguzlardan bulunmuştur	Gorna ve Dolna Zlatitsa, Antonovo ilçesi. Tırgovişte ili		Ala Kilise	Osman Pazar
Mesudlar, Mesudlar n.d. Bahayisler	Şumnu		Tespit edilememiştir			

Mezidce		Şumnu, der Gerilova. M. Davud, m. İskender	Tespit edilememiştir			
Murad-vıram	Şumnu	Şumnu	Buynovo. Targovişte ili			
Musa-İlyas. Musa-İlyaslar, İlyaslar	Şumnu	Şumnu	Panayot Hitovo, Omurtag ilçesi			
Muytablar			Plistina. Omurtag		Gerilova	
Mürsel	Şumnu	Şumnu	Tespit edilememiştir			
Müslüm		Şumnu. Tekelerden bulunmuştur	Tespit edilememiştir Tekeler – Obitel. Omurtag			
Nasırlı	Şumnu		Vasil Drumev, Şumnu ili ?	Şumnu. Gerilova. Nazır		
Nasuhca	Şumnu	Şumnu	Makariopolsko. Tırgovişte ili		Cuma Pazarı	Eski Cuma
Nazar			Nadarevo. Targovişte		Cuma Pazarı	Nazır. Eski Cuma
Novasil	Şumnu		Novosel, Şumnu ili			
Okçılar	Şumnu	Hezargrad, Okçılar bınarı, Ömerçeden bulunmuştur	Zdravets. Tırgovişte ili		Cuma Pazarı. Hezargrad.	Hezargrad
Orozlar/ Uruzlar			Tespit edilememiştir		Gerilova	Osman Pazar
Osmanlar		Şumnu	Visok. Omurtag		Gerilova	Osman Pazar
Öksüz Hasan			Tespit edilememiştir		Gerilova	
Ömer Abad			Tespit edilememiştir.		Cuma Pazarı	
Ömerce	Şumnu, nam-ı diğer Paşa-Yiğit		Ralitsa. Tırgovişte		Cuma Pazarı	Hezargrad
Razboyna	Şumnu	Şumnu	Razboyna, Tırgovişte ili			Eski Cuma
Resiller		Şumnu. Kulaguzlar nam kariyeden bulunmuştur der Gerilova	Tespit edilememiştir		Tozluk/Tuzluk	Osman Pazar
Rum-Ahmed	Şumnu	Şumnu	Dolneni. Antonovo, yok olmuş-silinmiştir			

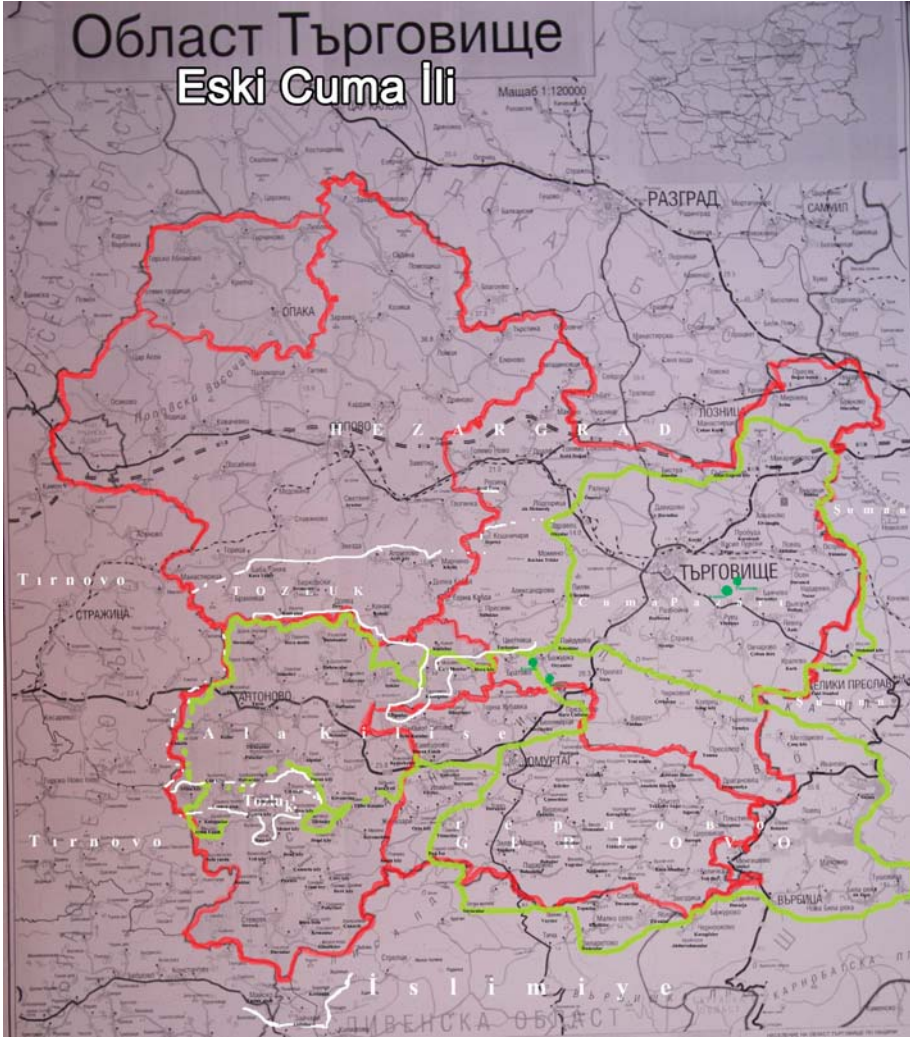
Belgeler İşığında Kuruluştan Nahiye/Kaza Merkezi Oluşlarına
Kadar Eski Cuma ve Osmanpazarı Tarihleri

Sadık, Nazar Ağacı dahi dirler		Şumnu, Nazar Ağacı dahi dirler	Tespit edilememiştir			
Sadıklar		Şumnu, Yağcılardan bulunmuştur, m. Nebi	Verentsi. Omurtag ilçesi.		Gerilova	Sadıklar, Yabab Sinan (Tespit edilememiştir) ile beraber Osman Pazar
Saluklar		Şumnu, der kurb-ı karye-i Kara Cüllahlr	Presiyan. Tırgovişte			Eski Cuma
Sağırca	Çernovi		Rıtlina. Omurtag			
Sağırılar	Şumnu		Tespit edilememiştir			
Saru-Yusuflu	Şumnu	Şumnu, Sarı Yusuf	Yok olmuştur. Veliki Preslavin batsında. Kralevo köyünün doğusunda.			
Sarı Yusuf			Tserovişte. Omurtag		Gerilova	
Saruca- bazergan	Şumnu	Şumnu	Tıpçileştovo olabilir. Omurtag ilçesi			Osman Pazar
Seferci			Muhtemelen Sefer mahle-Vozartsı, Poroyno, Antovo ilçesi		Gerilova	
Simedler			Semertsı. Antonovo		Ala Kilise	
Sinan Dede			Tespit edilememiştir		Tozluk/Tuzluk	
Suyucular			Ostra Mogila. Kotel ilçesi		Gerilova	Sütciler, Dağ Galibi ile beraber. Osman Pazar
Şahgeldi			Tespit edilememiştir			Eski Cuma. Sakinleri kaçmıştır
Taptık			Tespit edilememiştir		Tozluk/Tuzluk	
Tatarlı			Tespit edilememiştir		Cuma Pazarı	
Tekeler	Şumnu		Obitel. Omurtag			
Tirnofca	Şumnu	Şumnu	Tirnofsa. Tırgovişte ili	Şumnu. Gerilova		
Timurlenk	Şumnu	Şumnu	Cuma Pazarı doğusunda, Karalar tekkesi yakınında. Yok olmuştur.		Cuma Pazarı	
Tolkova			Tespit edilememiştir		Tozluk/Tuzluk	

Topuzlar	Şumnu	Şumnu, der Gerilova. m. Doğançılar, Elvanoğlu. m. Barak	Topuzevo, Kotel ilçesi. Sliven şehri. m. Doğançılar bu gün Sokolartsi köyü, m. Elvanoğlu bu gün Yablanovo köyü			
Topuzlar			Habil Fakih (Gökbilgin, Rumelide s. 271) Antonovo		Tozluk/Tuzluk	
Tospatlar			Rositsa. Targovişte		Tozluk/Tuzluk	
Turhan, Turhan, Uzun-Hızır İlyas dahi dirler	Çernovi		Muhtemelen Tsvetnitsa. Tırgovişte ili			
Turhan	Şumnu	Şumnu, Turhan der Gerilova	Muhtemelen Tsvetnitsa. Tırgovişte ili		Turhanlar. Tozluk/Tuzluk	
Tuzluk Alanı			Maysko. Elena ilçesi.		Tozluk/Tuzluk	
Türbeler			Kapışte. Antonovo		Ala Kilise	Osman Pazar
Türkeşeler	Şumnu	Şumnu, m. Aydın Fakih, m. Türkeşeler	Şişkovitsa. Antonovo		Ala Kilise	Osman Pazar
Uruz-obası. Uruzlar n.d. Yeşil-oğlu	Şumnu		Tespit edilememiştir		Orozlar olabilir	
Uruşlar			Tespit edilememiştir.		Ala Kilise	
Uzun Aşıklar			Muhtemelen Lübişevo. Antonovo			Osman Pazar
Uzun Barak		Şumnu, Bekirliden bulunmuştur	Tespit edilememiştir			
Üveysler	Şumnu		Muhtemelen Orlovo (Vaisler). Kotel			
Vasi fakı mezra, nam-ı diğer Sarı Kadi			Tespit edilememiştir	Şumnu. Gerilova		
Veled Fakih		Şumnu	Tespit edilememiştir		Ala Kilise	
Velidler			Mogilets. Omurtag; Mengişevo. Vırbitsa.		Velidler nam-ı diğer Köpekçi Ma'a Mezdiler. Gerilova	
Veyseller			Tespit edilememiştir	Şumnu. Ala Kilise		

Belgeler Işığında Kuruluştan Nahiye/Kaza Merkezi Oluşlarına
Kadar Eski Cuma ve Osmanpazarı Tarihleri

Virdun	Şumnu	Şumnu, Vardun	Vardun. Tırgovişte	Vardun, Konak'la beraber. Gerilova		Virdun. Eski Cuma
Yağcılar			Veselets. Omurtag		Gerilova	Osman Pazar
Yalımlar, Balcılar	Şumnu	Şumnu	Ostrets. Tırgovişte			Eski Cuma
Yamna		Şumnu	Preselets. Tırgovişte			
Yavaşlar	Şumnu	Şumnu	Vasil Levski, Tırgovişte ili		Cuma Pazarı, nam-ı diğer Kuru dere	Yavaş. Eski Cuma
Yenice-i Kebir			Golqmo Novo. Popovo ilçesi			Hezargrad
Yeniler		Şumnu, der Gerilova, m. Kara Bahşili, Nebi dede mahle İlhanla beraber, m. Abdi Fakih m. Yenilerle beraber, m. İsmail dede nam-ı diğer Yayla pınarı m. Habible beraber	Radinka. Kotel			
Yörükler	Şumnu		Ruets. Tırgovişte		Cuma Pazarı	Eski Cuma
Yörükler			Tespit edilememiştir		Tozluk/Tuzluk	
Yörük-Sinan. Yörük-Sinan n.d. Keskekçiler	Şumnu	Şumnu. Keşkekçi Kulfal	İzvorovo. Antonovo			
Yukarı-Isıklar	Şumnu	Şumnu	Muhtemelen Pevets. Tırgovişte ili			
Yunuslar, Kulağuzlardan bulunmuştur hariç ez defter maa Mahalle-i Balaban	Şumnu	Şumnu, m. Balaban. Kulağuzlardan bulunmuştur	Tespit edilememiştir		Yunus köy. Gerilova	Yunuslar, Kuşlar ile beraber. Osman Pazar
Zağralı	Şumnu	Hezargrad	Siedinenic. Tırgovişte			Hezargrad
Zaviye Yusuf Baba Sultan			Prolaz köyü yakınında. Yok olmuştur			Eski Cuma

Ek 2: 1586 yılı Eski Cuma, Ala Kilise ve Gerlovo Nahiyesi Yaklaşık Sınırları

- Kırmızı şeritle Eski Cuma (Targovişte) ilinin bugünkü sınırları çizilmektedir.
- Sarı şeritle 1586 yılında Eski Cuma, Ala Kilise ve Gerlovo'nun yaklaşık olarak sınırları verilmektedir.
- Yeşil yazılarla bölgede sonradan bazı yok olmuş köyler gösterilmiştir.

Ek 3: 1641 Yılı Eski Cuma ve Ala Kilise Nahiyeleri

- Kırmızı şeritle Eski Cuma (Targovişte) ilinin bugünkü sınırları çizilmektedir.
- Sarı şeritle Eski Cuma, Ala Kilise ve Gerlova 1586 senesi yaklaşık olarak sınırları verilmektedir.
- Mavi şeritle 1641 yılında Eski Cuma ve Ala Kilise/Osman Pazar'ın yaklaşık sınırları gösterilmiştir.
- Yeşil yazılarla bölgede sonradan bazı yok olmuş köyler gösterilmiştir.

